

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ГЕОГРАФІЯ І ТУРИЗМ

УДК 355(477)37

DOI: 10.18524/2303-9914.2020.1(36).205165

В. В. Безуглий, к. пед. н., доцент**В. І. Івашина**, магістр

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара,
кафедра географії,
прос. Гагаріна 72, Дніпро, 49000, Україна,
vetalbezugly@ukr.net

СУЧАСНИЙ СТАН І ГЕОПРОСТОРОВІ ОСОБЛИВОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ СИЛИ КРАЇН ЄВРОСОЮЗУ ТА УКРАЇНИ

У статті розглянуті геопросторові особливості структури і функціонування збройних сил європейських держав, як важливої складової військової та геополітичної безпеки. Виявлено, що з кожним роком кількість регулярних військ у країнах Європи поступово збільшується, що свідчить про напружене безпекове становище в регіоні. З'ясовано, що серед окремих європейських країн, лідерами за витратами на оборонний та безпековий сектори є: Німеччина, Франція та Велика Британія. Україна ж невпинно нарощує свої військові сили та чисельність війська через військову агресію із боку Росії та загрозу власному суверенітету та територіальній цілісності. Зміцнення військової сили є важливим аспектом для зростання України як суверенної держави у найближчому майбутньому.

Ключові слова: військова сила, військові витрати, військово-морські сили, сухопутні війська, протиповітряна оборона, ядерна безпека, Європа, Україна.

ВСТУП

У лютому 2014 р. загострився конфлікт, який призвів до анексії Автономної Республіки Крим та антитерористичної операції у Донецькій та Луганській областях. Приблизна кількість жертв від бойових дій оцінюється у близько 13 тис. вбитими та понад 30 тис. пораненими [12]. Майже 1,5 млн мешканців Сходу України були вимушені покинути свої домівки. Знищено інфраструктуру окупованих регіонів, майже 27 % промислового потенціалу Донбасу було незаконно переміщено до Росії. Тому для України як ніколи є важливою наявність власної боєздатної армії, яка і сьогодні протистоїть потужному та підступному ворогу.

Як зазначають академік Л. Г. Руденко та ін. [9] своїми діями Росія фактично продемонструвала намагання перекроїти політичну карту Європи і несприйняття усіх домовленостей щодо європейських кордонів, ігноруючи Гельсінк-

ські, Будапештські та інші міжнародні угоди. Вторгнення військ Росії в Україну, незаконна анексія АРК вже призвели до зміни системи цінностей угод, прийнятих світовою спільнотою, розірвали різні види зв'язків, як в нашій державі, так і між державами-сусідами. Протистояти цьому може лише країна із сильною армією, що володіє потужною військовою силою.

Актуальність цього дослідження полягає в обґрунтуванні доцільності застосування у геополітичних дослідженнях поняття військова сила та основних її складових. Не менш важливим є аналіз розподілу військової сили по країнах Європи і зокрема України. За останні роки в багатьох країнах, у тому числі й в Україні, все більшої уваги приділяється всебічному розвитку збройних сил із метою збільшення їх чисельності, покращення техніко-бойового оснащення та їх мобільності.

Питанням геопросторового розвитку збройних сил, як складової частини сучасної геополітики та політичної географії, присвячені праці багатьох вчених та дослідників, зокрема А. Харука, М. Жирохова, Я. Тинченко, С. Заїки, О. Клубаня, Р. Савчука та ін. Широко висвітлюються питання їх функціонування, військової потужності і мобільності, а територіальний аспект саме розвитку військової сили потребує більш детального дослідження.

Саме тому *метою* статті є висвітлення особливостей структури військової сили держав Європи, їх геопросторових рис та основні передумови їх функціонування та зростання. *Об'єкт дослідження* – військова сила держав Європи, *предмет* – геопросторові особливості військової сили європейських держав і України зокрема.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В основу статті покладено статистичні матеріали Аналітичного центру Global Firepower, а також існуючі теоретико-методологічні і методичні розробки, що викладені в наукових працях Д. Найна, С. Бранна, Л. Руденко, К. Гаджієва, Н. Нартова, В. Колосова, М. Дністрянського. Методологічною базою основних понять і визначень є фундаментальні положення теорії суспільної географії, військової географії і політичної географії, що висвітлені в працях Я. Олійника, О. Топчієва, О. Шаблія, М. Дністрянського, Б. Яценка та ін. В процесі дослідження були використані такі *методи географічних досліджень*, як описовий, комплексний, аналітичний, статистичний, картографічний, метод аналізу та порівняння.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Важливим аспектом геополітичного протистояння в світі виступає військова безпека, що характеризує здатність будь-якої держави протистояти виникненню війни, залученню до війни, а на випадок її виникнення (що відбулося в Україні в 2014 р.) – й здатність звести до мінімуму збитки і руйнівні наслідки для національної безпеки держави. Необхідний рівень військової безпеки дося-

гається при наявності всього комплексу структурних компонентів, серед яких як суто військові, так і політико-дипломатичні, економічні, морально-психологічні тощо. Але все таки важливим у протистоянні ворогу та агресору виступає саме військова сила.

У сучасній теорії військової справи і політичної географії відсутній єдиний підхід до трактування поняття «військова сила». Так, американський геополітик Д. Нейн [7] під військовою силою розуміє здатність держави за допомогою свого війська структурувати очікування і досягати певних політичних мрій. Військове енциклопедичне видання [11] трактує військову силу як сукупність засобів військового примусу, що застосовуються державою та іншими суб'єктами політики для досягнення внутрішньої і зовнішньополітичної цілей. Вона включає озброєнні сили та інші військові формування і військові органи, що створюються державою, а в ряді випадків і політичними партіями і рухами. У вітчизняному дипломатичному виданні [13] під збройною силою розуміють військову озброєну організацію держави, що включає регулярні і нерегулярні військові формування держави.

Таким чином, під *військовою силою* ми далі будемо розуміти сукупність засобів військового примусу засобами озброєних формувань, які застосовуються суб'єктами політики для досягнення своїх цілей.

Згідно із цим, структурними елементами військової сили виступають:

- 1) озброєнні сили держави або озброєнні формування інших суб'єктів політики;
- 2) інші війська і військові формування держави (наприклад, внутрішні війська МВС);
- 3) органи військового управління держави та інших суб'єктів політики.

В сучасних умовах військова сила береться до уваги при визначенні статусу держави. Тому розглянемо існуючі тенденції геопросторової організації військової сили в країнах Європи. 13 листопада 2017 р. 23 держави-члени ЄС об'єдналися в оборонний союз PESCO (Permanent Structured Cooperation). Метою цього об'єднання стало надати нового поштовху європейській співпраці в сфері оборони та військової промисловості. За допомогою PESCO реалізується можливість спільної розробки групою країн-членів ЄС проекту майбутнього розвитку, що передбачена ще в Лісабонському договорі (2007 р.). Підписання документа про реалізацію такої ініціативи є великим успіхом, що сприяє подоланню застою в сфері оборони країн ЄС. До сих пір військову присутність на східних кордонах ЄС здійснював лише НАТО, у той час як ЄС обмежувався переважно політичними заходами впливу, зокрема, санкціями проти Росії і структурною підтримкою України. Відтепер відчувається готовність більшості країн-членів Євросоюзу нарощувати зусилля в сфері оборони в політичному, економічному, технічному та фінансовому аспектах, причому робити це всередині самого ЄС [5].

Досягнувши в 2019 р. рівня 315 млрд. дол., військові витрати країн Європи

склали 20 % світових військових витрат (рис. 1). Згідно з даними Стокгольмського інституту дослідження проблем миру [6] за 2019 р. вони збільшилися на 2,8 % у порівнянні з 2018 р., але всього на 5,7 % порівняно з 2008 р. З початку 2019 р. військові витрати збільшилися в усіх макрорегіонах Європи. У Центральній і Східній Європі вони збільшилися на 2,4 % та 3,5 % відповідно, тоді як в Західній Європі вони піднялися лише на 2,6 %. У Східній Європі військові витрати за 2019 р. становили 67,7 млрд дол., збільшившись на 78 % у порівнянні з 2009 р. Слід зазначити, що значною мірою це сталося через зростання військових витрат Росії та її військово-політичної агресії. Навпаки, в Центральній Європі військові витрати в період з 2009 по 2019 р. збільшилися на 4,2 %, до 21 млрд дол., у той час, як у Західній Європі витрати за цей період зменшилися на 6,2 % (до 160 млрд дол. у 2019 р.).

Рис. 1. Загальні військові витрати європейських держав (дол.) [8]

Всього 4 з 15 країн із найвищими військовими витратами в світі (Франція, Велика Британія, Німеччина та Італія) перебувають в Європі. У сукупності на них припадає 10 % світових військових витрат. Так, військові витрати Франції [8] в 2019 р. вирости до 40 млрд дол. – на 0,6 % більше у порівнянні з 2018 р. Однак є ознаки, що кінцеві дані дещо занижені, частково через недостатню прозорість звітності Міністерства оборони Франції. Військові витрати Великої Британії [8], у свою чергу, збільшилися всього на 0,7 % (50 млрд дол.), віднос-

но слабкі показники зростання пов'язані, насамперед, із падінням курсу національної валюти. *Німеччина* в 2019 р. збільшила військові витрати на 2,9 %, що стало прямим результатом зусиль канцлера країни Ангели Меркель щодо просування ідеї про збільшення військового бюджету [8]. В *Італії* військові витрати в 2019 р. виросли на 11 % порівняно з минулим роком, що ставить її на сьоме місце за відносним збільшенням військових витрат серед країн Європи. Частково це може бути пов'язане з підтримкою державою національного ВПК шляхом фінансування закупівель на внутрішньому ринку.

Країни Східної Європи продовжують колективно нарощувати свої військові витрати, які в 2019 р. виявилися на 2,4 % вищими, ніж в 2018 р. Приріст пояснюється значним збільшенням військових витрат *Польщі* (Польща є державою з найбільшими військовими витратами у макрорегіоні, на її частку припадає 44 % всіх видатків Центральної Європи, які в 2019 р. становили 9,4 млрд дол.) [8]. *Латвія*, збільшивши в 2017 р. військові витрати на 44% продемонструвала найвищі в Європі темпи їх приросту, тоді як *Литва* збільшила ці показники на 35%.

Військові витрати *України* у 2019 р. становили 4,9 млрд дол., що на 10% більше, ніж у 2018 р. [2]. Через продовження бойових дій на Сході України оборонний бюджет із року в рік переглядається у бік збільшення. Наприклад, у порівнянні з 2009 р. витрати нашої держави на військову сферу зросли на 61%.

У Східній Європі військові витрати *Росії* у 2019 р. оцінюються у 47 млрд дол., що на 7,5% більше, ніж у 2014 р. і на 91% більше, ніж у 2007 р. Економічна криза, що пов'язана з падінням цін на нафту й природний газ та економічними санкціями ЄС та США, які вразили Росію ще у 2014 р. призвели до суттєвого скорочення бюджетних надходжень та девальвації національної валюти [8].

Отже, замислитися над збільшенням фінансування сфери оборони європейські держави, безумовно, змусила військова агресія Росії проти України, анексія Криму, провокації Росії в Балтійському та Чорному морях та зростання загальних геополітичних та військових загроз.

Одним із найдавніших видів збройних сил країн Європи є **сухопутні війська**, що призначені для ведення бойових дій на суші. У більшості держав вони є найчисельнішим видом, різноманітним за структурою, озброєнням і способами ведення військових операцій. Вони є головним носієм бойової могутності збройних сил будь-якої незалежної держави.

У зв'язку з регіональним дослідженням збройних сил держав Європи буде доцільно проаналізувати склад сухопутних військ деяких країн.

Сухопутні війська *Російської Федерації* станом на 2019 р. налічують близько 300 тис. осіб. До складу сухопутних військ (СВ) входить декілька родів військ: мотострілецькі, танкові, ракетні війська та артилерія, війська ППО, спеціальні війська. Структурно вони сформовані з 8 дивізій, 147 бригад, 4 військових баз та 2 навчальних центрів. На озброєнні підрозділів перебувають 3700 танків (Т72Б, Т90, Т90А та ін.), близько 4000 БМП різних модифікацій, 5400 БТР, 168

ТРК («Точка», «Искандер»), до 7000 РСЗВ, понад 700 САУ, 560 польових гармат та інші засоби протитанкової, протипіхотної та протиповітряної оборони [8].

У Франції чисельність сухопутних військ на 2019 р. становила 133,5 тис. осіб (без урахування 28,6 тис. громадянських службовців), структурно війська поділяються на 4 штаби оперативних (експедиційних) сил, 5 регіональних штабів, бригади (2 бронетанкові, 2 механізовані, гірсько-піхотна, аеромобільна, зенітно-ракетна, 3 артилерійські, зв'язку, інженерна, радіотехнічної розвідки та радіоелектронної боротьби). Іноземний легіон (7,7 тис. осіб) складається з танкового, парашутно-десантного, 6 мотопіхотних і 2 інженерних полків [8].

Загальна чисельність сухопутних військ Великої Британії на 2019 р. становить 112 тис. осіб, структурно війська поділяються на 3 штаби дивізій (замість військових округів), бронетанкова (3 моторизованих, 3 артилерійських, 4 інженерних, зенітний полки) і механізована (3 механізованих, 3 артилерійських, 4 інженерних полки) дивізії. Всього бойових частин: 6 бронетанкових, 4 бронекавалерійських, 6 мотопіхотних, 9 механізованих і 25 легких піхотних батальйонів [1].

Кількість сухопутних військ Німеччини на 2019 р. нараховує 191 тис. осіб, структурно вони складаються з штабу німецько-голандського корпусу, німецько-американського корпусу, 3 танкових, 2 мотопіхотних, аеромобільної та дивізії військ спеціальних операцій. Всього в складі корпусів налічується 14 танкових бригад, 4 механізовані бригади, 2 піхотні, гірсько-піхотна, 7 інженерних та 9 зенітно-артилерійських бригад [8].

Загальна чисельність сухопутних військ Італії на 2019 р. становила 111 тис. осіб, що структурно підпорядковуються Штабу оперативного командування, 2 дивізії оборонних сил, танкову та 6 механізованих дивізій, бронекавалерійську і аеромобільну бригади та 2 інженерних полки [8].

Всього сухопутні війська Іспанії на 2019 р. нараховують 95,6 тис. осіб, поділяючись структурно на: 4 регіональних командування, механізовану дивізію, дивізію швидкого реагування, гірсько-піхотну, кавалерійську, інженерну, а також бригаду спеціального призначення «Іспанський легіон» [8].

У Польщі сухопутні війська на 2019 р. нараховували 89 тис. осіб, структурно вони розподілені на 2 воєнних округи, штаб польсько-німецько-датського корпусу, 2 штаби корпусу, 3 механізовані і бронекавалерійські дивізії, бригади (танкова, гірсько-піхотна, 2 механізовані, 2 інженерні, 2 артилерійські, десантно-штурмову, 7 територіальної оборони, авіаційно-розвідувальну), окремі полки (ракетний, розвідувальний, 3 зенітних, спецоперацій, охорони) [8].

Сухопутні війська України на 2019 р. нараховують 172 тис. осіб та структурно складаються з 4 оперативних командувань, 22 механізованих, 6 танкових, 7 аеромобільних, 10 артилерійських, 1 гірсько-піхотної та 2 зенітно-ракетних бригад, окремих формувань спеціальних військ (Війська зв'язку України, Інженерні Війська України, Війська РХБЗ України, Війська РЕБ України), військ

Сил Спеціальних операцій, Військ територіальної оборони, Військової служби правопорядку. На озброєнні Сухопутних військ Збройних сил України перебувають 2214 танків (Т64БМ «Булат», Т-84 «Оплот»), 3475 бойових броньованих машин (БМП-1, БМП-2, БТР-80, БМ «Спартан», БТР-4 «Буцефал», БМД-2), 847 артилерійських систем калібром більше 100 мм («Пион», «Геоцинт-С», «Мста-С», «Акація», «Гвоздика», «Нона», Д-20, Д-30), ракетні комплекси тактичних ракет «Точка У», 560 РСЗВ («Смерч», «Ураган», «Град»), гарматно-ракетні та зенітно-ракетні комплекси («Вільха-М», «Стріла-10», «Ігла») та ін. [3, 10]. Збройні Сили України до 2014 р. були значно послаблені через багаторічне недофінансування, відсутність позитивних реформ і виявилися нездатними до швидкого та ефективного захисту держави. Нині ж через агресію з боку Росії військова сила України різко зміцнилася: було сформовано 18 бойових бригад, 4 полка та 9 батальйонів, крім того – кадр управління корпусу резерву та 4 кадри управлінь бригад, які поступово укомплектовуються необхідним озброєнням і технікою, 1 бригаду, 3 полки та 14 батальйонів бойового та логістичного забезпечення, окремий вузол РЕБ, 2 картографічні частини, окремий центр радіо і радіотехнічної розвідки. Було сформовано Єдиний центр збору, обробки та аналізу інформації технічних видів розвідки. І в підсумку за даними проекту Global Firepower, армія України вийшла на 10-е місце в світі у списку найсильніших армій Європи. Хоча в той же час її супротивник – Росія, міцно тримає другу позицію (після США).

Що стосується інших країн Європи, то за визначенням Всесвітнього порталу Global Firepower [8], вони мають дещо менший потенціал військової потужності. Ряд держав Європи взагалі не мають регулярних збройних сил, тому опираються на резервні формування, воєнізовані підрозділи або на зовнішньополітичні союзні договори з іншими державами (табл. 1).

Таблиця 1

Чисельність діючих ЗС та кадрового резерву держав Європи

№ п/п	Держава	Діючі збройні сили	Активний резерв
1	2	3	4
Західна Європа			
1	Австрія	25 тис.	145 тис.
2	Бельгія	32 тис.	6 тис.
3	Ліхтенштейн*	–	–
4	Люксембург*	1,5 тис.	–
5	Монако*	–	–
6	Нідерланди	42 тис.	10 тис.
7	Німеччина	178 тис.	30 тис.
8	Франція	205 тис.	183 тис.
9	Швейцарія	21 тис.	150 тис.

Продовження таблиці

1	2	3	4
Північна Європа			
10	Данія	20 тис.	54 тис.
11	Ісландія*	–	2 тис.
12	Норвегія	26 тис.	46 тис.
13	Фінляндія	29 тис.	232 тис.
14	Швеція	21 тис.	22 тис.
15	Велика Британія	197 тис.	81 тис.
16	Ірландія	7,3 тис.	2 тис.
17	Естонія	5 тис.	30 тис.
18	Латвія	9 тис.	8 тис.
19	Литва	16 тис.	7 тис.
Південна Європа			
20	Андорра*	–	–
21	Ватикан*	–	–
22	Греція	161 тис.	252 тис.
23	Іспанія	124 тис.	50 тис.
24	Італія	247 тис.	20 тис.
25	Мальта*	1,6 тис.	–
26	Португалія	35 тис.	233 тис.
27	Сан-Марино*	до 100 осіб	–
28	Албанія	50 тис.	14 тис.
29	Боснія і Герцеговина	12 тис.	10 тис.
30	Хорватія	18 тис.	3 тис.
31	Північна Македонія	8 тис.	16 тис.
32	Чорногорія	2,5 тис.	830 осіб
33	Сербія	40 тис.	50 тис.
34	Словенія	7,5 тис.	8 тис.
Східна Європа			
35	Білорусь	56 тис.	344 тис.
36	Болгарія	33 тис.	19 тис.
37	Молдова	5,3 тис.	57 тис.
38	Румунія	72 тис.	105 тис.
39	Польща	109 тис.	75 тис.
40	Росія	1,013 млн.	2,572 млн.
41	Словаччина	14 тис.	–
42	Угорщина	23 тис.	54 тис.
43	Україна	182 тис.	1 млн.
44	Чехія	22 тис.	7 тис.

*Держави, що не мають регулярних армій або резервного складу

Військово-морський флот (ВМФ) – вид збройних сил, що призначений для вирішення стратегічних і оперативних завдань у межах океанічних (морських) театрів воєнних дій; в ряді європейських держав має назву – військово-морські сили (ВМС). Головними властивостями європейських військово-морських сил є: висока мобільність, широка автономність, здатність діяти практично у будь-яких районах Світового океану, постійна бойова готовність і висока бойова стійкість його підводних сил і авіаносних угруповань [2].

З 44 європейських держав власні військово-морські сили у своєму розпорядженні мають лише 27 країн (рис. 2). Найпотужніший військовий флот сформувався в країнах Північної (Велика Британія, Фінляндія, Данія, Швеція, Норвегія), Південної (Італія, Греція, Іспанія) та Західної (ФРН, Франція) Європи, це, насамперед, пов'язано з історичними особливостями розвитку цих макро-регіонів [4]. Так, ВМС *Росії* є найчисельнішим серед всіх досліджуваних країн, нараховуючи 148 тис. осіб особового складу та близько 350 бойових кораблів та катерів (1143 «Кречет», 1144 «Орлан», 1164 «Атлант» та ін.); *Фінляндія* має другі за чисельністю ВМС в Європі, налічуючи 6 тис. осіб особового складу та 270 бойових морських машин («Раума», «Гельсінкі», «Кампела», «Куха» та ін.); військово-морські сили *Італії* налічують 34 тис. осіб регулярних військово-службовців та 143 бойові кораблі, структурно флот поділяється на 3 ескадри,

Рис. 2. Розподіл морських бойових одиниць по державам Європи (за [8])

флотилію корветів, командування підводних сил та полк воєнно-морської авіації; воєнний флот *Великої Британії* протягом тривалого історичного періоду вважався одним із найпотужніших у всьому світі, на сучасному етапі її ВМС нараховують 40,6 тис. військовослужбовців, які розподілені більше ніж на 25 структурованих підрозділів і мають на озброєнні морські бойові машини сучасного зразка («Венгард», «Свіфтшур», «Трафальгар», «Дюк» та ін.) [8].

Відносно ряду інших європейських держав, то для них ВМС не є пріоритетним формуванням у складі збройних сил (Естонія, Словенія, Бельгія, Ірландія, Литва та ін.). 17 держав Європи взагалі не мають військового флоту, що пов'язано, насамперед із особливостями їх географічного положення, континентальні країни (Угорщина, Словаччина, Білорусь), із рівнем загальновійськового розвитку (Боснія і Герцеговина, Північна Македонія, Молдова), у зв'язку з повною відсутністю регулярних збройних сил (Сан-Марино, Ватикан, Ліхтенштейн).

Отже, військово-морські сили та їх структурні підрозділи є невід'ємною частиною збройних формувань практично всіх країн Європи, а з розвитком військових технологій покращується і оснащення воєнно-морських підрозділів.

Важливою складовою Збройних сил Європи є їх **військово-повітряні сили** (ВПС), до функцій яких входить боротьба з противником, що знаходяться в космосі, повітряному просторі, на землі, на поверхні моря і під водою, а також транспортування десанту, доставка майна і озброєння, повітряна розвідка, розвідка погоди за допомогою літальних апаратів. У цілому нині 35 європейських країн мають у складі своїх Збройних Сил регулярні підрозділи військово-повітряних сил (рис. 3).

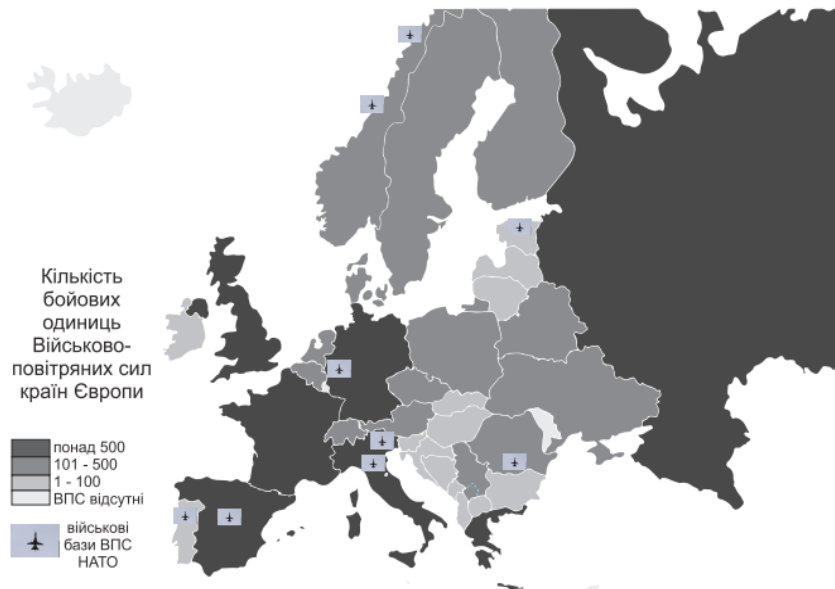

Рис. 3. Бойові одиниці військово-повітряних сил держав Європи (за [8])

На початку 2019 р. дев'ять держав – США, Росія, Велика Британія, Франція, Китай, Індія, Пакистан, Ізраїль і КНДР – володіли, за оцінками, 15395 одиницями ядерної зброї, 4120 з яких перебували на озброєнні. Приблизно 1800 з них утримуються у стані високої бойової готовності. Загальновідомо, що приблизно 90% від загальної чисельності ядерних боеголовок зосереджені в США та Росії, арсенали інших ядерних держав є значно меншими [14].

Рівень військової сили держави залежить від цілого ряду факторів, серед яких провідним є ступінь фінансування державою своїх озброєних сил. Як казав колись Наполеон Бонапарт: «Народ, який не хоче годувати свою армію, буде годувати чужу». Тому дуже важливим виявляється аналіз геопросторових тенденцій фінансування військової сили держав Європи і в тому числі України. З цією метою була розроблена класифікація європейських держав за рівнем військових витрат від загального ВВП країни. Згідно із цим були виділені три групи країн (рис. 4):

а) держави з високим рівнем військових витрат (більше 2% від загального ВВП), збройні сили яких характеризуються: загальною чисельністю регулярних частин більше 100 тис. осіб, високим військово-професійним потенціалом і наявністю великої кількості бойових одиниць різних родів військ. Сюди потрапили 5 країн – **Україна**, Франція, Росія, Велика Британія та Греція. Ці країни мають високий потенціал збройних сил, для них характерна велика чисельність особового складу, різноманітність військових формувань та підрозділів, велика кількість бойових одиниць у різних родах військ (Сухопутні війська, ВМС, ВПС та ін.);

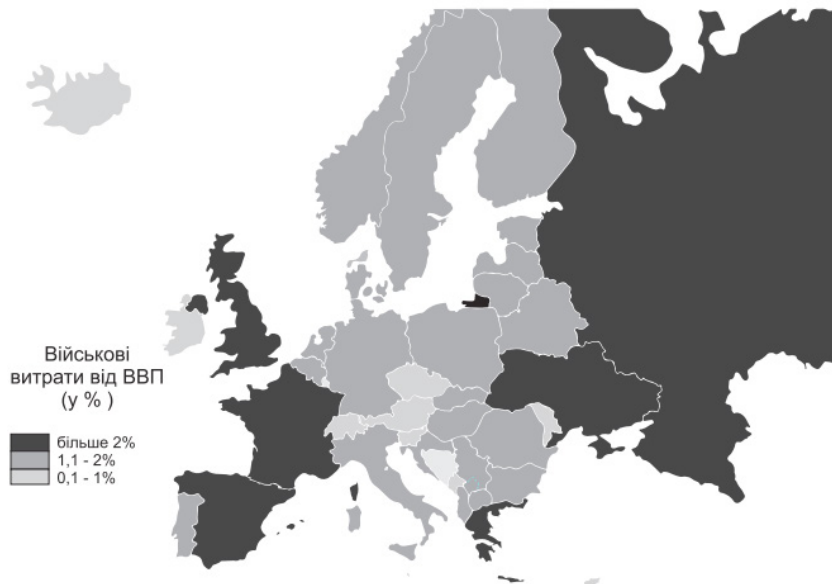

Рис. 4. Військові витрати країн Європи від загального ВВП (у%)

б) держави із середнім рівнем військових витрат (від 1,1 до 2 % від загального ВВП), збройні сили яких характеризуються: загальною чисельністю регулярних частин менше 100 тис. осіб (окрім Польщі та Італії), відносно чисельним кадровим резервом, не надто широкою спеціалізацією різних родів військ. Це 19 країн, які мають доволі міцні збройні сили, але менші за чисельністю порівняно з державами першої групи, структуровані військові формування та підрозділи, достатню кількість військової техніки і бойового оснащення;

в) держави з низьким рівнем військових витрат (від 0,1 до 1 % від загального ВВП), збройні сили яких характеризуються: загальною чисельністю регулярних частин менше 50 тис. осіб (за винятком Білорусі та Іспанії), порівняно високим відсотком військовослужбовців за контрактом (близько 90 %) і вузькою спеціалізацією різних родів військ. До цієї групи належать 15 країн, для збройних сил яких характерні одноманітні військові підрозділи, загальна чисельність яких, як правило, не перевищує 50 тис. осіб, військова техніка та оснащення в достатній кількості, але їх якість варіюється відносно рівня розвитку окремих держав.

Також слід зазначити, що 5 європейських держав (Ватикан, Монако, Ліхтенштейн, Андорра, Сан-Марино) взагалі не проводять військових витрат, відповідно і не мають регулярних збройних формувань, а обмежуються лише внутрішніми органами правопорядку.

ВИСНОВКИ

Глибокі зміни, що відбулися в Європі в останнім часом призвели до перегляду ролі і місця військової сили як ефективного засобу досягнення політичних, соціальних та інших цілей. При деякому зниженні кількісних параметрів збільшується варіативність її застосування, змінюються й якісні показники засобів та технологій її використання. Найпотужнішими засобами військової сили в Європі володіють Німеччина, Франція та Велика Британія. Однак в умовах військової агресії Росії, Україна вимушена нарощувати свій військовий потенціал, збільшуючи свою військову силу, і намагається не лише кількісно покращити її, але й якісно вибудувати їх за найкращими стандартами НАТО. І це вже дає свої певні наслідки: якщо в 2010 р. Україна перебувала на останніх місцях в Європі за своїм військовим потенціалом, то в 2019 р. вона вже посіла 10 сходинку і входить до п'ятірки країн Європи із найвищим показником військових витрат від рівня ВВП.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. «The world factbook: United Kingdom». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/uk.html> [дата звернення 9 April 2020].
2. «Воєнна історія». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html> [дата звернення 2 Квітня 2020].
3. «Ієрархія військових формувань». [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://www>.

- ukrmilitary.com/p/armed-forces.html [дата звернення 2 Квітня 2020].
4. «Рейтинг найсильніших армій світу: хто небезпечніше і в чому». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// news.bigmir.net/world/830030-Reiting-armii-svitu](http://news.bigmir.net/world/830030-Reiting-armii-svitu) [дата звернення 4 Квітня 2020].
  5. *Bil, I.* «The EU's defense union: what will change in Europe's security system», 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_148840.htm?selectedLocale=uk [дата звернення 2 April 2020].
  6. *Davis, I., Smith, D., Mash, A., Batho, J.* SIPRI Yearbook 2019 Armaments, Disarmament and International security. Trans. from Eng. 19th ed., Kyiv: Zapovit, 571 p.
  7. *Nye, J. S. Jr.* «Is military power becoming obsolete?», 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.belfercenter.org/publication/military-power-becoming-obsolete>. [дата звернення 2 April 2020].
  8. *Puchek, D.* «Global powers ranked by potential military strength», 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp> [дата звернення 3 April 2020].
  9. *Бранн С. Д., Дронова О. Л., Руденко Л. Г.* Зміни життя і діяльності української географічної спільноти у результаті вторгнення військових формувань Росії в Україну. Матеріали VIII всеукраїнської науково-практичної конференції "Регіональні проблеми України: географічний аналіз та пошук шляхів вирішення (Україна, Херсон, 3–4 жовтня, 2019), Херсон: Гельветика, с. 46–49.
  10. *Васюнець Н. А.* «Чия армія найкрутіша? Провідні держави світу нарощують військово-міць», 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://expres.online/archive/main/2018/05/15/294737-chyua-armiya-naukrutisha-providni-krayiny-svitu-naroshchuyut-viyskovu-mic> [дата звернення 7 Квітня 2020].
  11. *Вовк М. П., Чуприна О. В., Молдавчук В. С.* Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України. – Київ: НАВС України, 2016 – 156 с.
  12. *Каспрук, В. П.* «Війна Росії з Україною. Українці захищають від агресії Кремля не лише свою землю», 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/29813432> [дата звернення 3 Квітня 2020].
  13. *Ржевська В. С.* Українська дипломатична енциклопедія. – Київ: Знання України, 2004 – 760 с.
  14. *Щур Ю. В.* «Міжнародні новини у сфері безпеки», 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mil.in.ua/uk/240319> [дата звернення 9 Квітня 2020].

REFERENCES

1. “The world factbook: United Kingdom”, Available at: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/uk.html>. [Accessed 9 April 2020].
2. “Military History”, Available at: <https://www.mil.gov.ua/ministry/istoriya.html>. [Accessed April 2, 2020].
3. “Hierarchy of military formations”, Available at: <https://www.ukrmilitary.com/p/armed-forces.html>. [Accessed April 2, 2020].
4. “Rating of the strongest armies in the world: who is more dangerous and in what”, Available at: <http://news.bigmir.net/world/830030-Reiting-armii-svitu>. [Accessed April 4, 2020].
5. *Bil, I.*, (2017), “The EU's defense union: what will change in Europe's security system”, Available at: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/opinions_148840.htm?selectedLocale=uk. [Accessed 2 April 2020].
6. *Davis, I., Smith, D., Mash, A., Batho, J.* (2019), SIPRI 2019 “Ozbroyennya, rozzbroyennya ta mignarodna bezpeka”. Per. s angl. 19-e vid. [*SIPRI Yearbook 2019 Armaments, Disarmament and International security. Trans. from Eng. 19th ed.*], Kyiv: Zapovit, 571 p.
7. *Nye, J. S. Jr.*, (2010), «Is military power becoming obsolete?», Available at: <https://www.belfercenter.org/publication/military-power-becoming-obsolete>.

- center.org/publication/military-power-becoming-obsolete. [Accessed 2 April 2020].
8. Puchek, D., (2019), "Global powers ranked by potential military strength", Available at: <https://www.globalfirepower.com/countries-listing.asp>. [Accessed 3 April 2020].
  9. Brann S. D., Dronova O. L., Rudenko L. G. (2019), Zminy zhyttia i diialnosti ukrainskoi hehrafichnoi spilnoty v rezultati vtorhnennia viiskovykh formuvan Rosii v Ukrainu [Changes in the life and activities of the Ukrainian geographical community as a result of the invasion of Ukraine by Russian military formations]. *Proceedings of the Regional Problems of Ukraine: Geographical Analysis and Search for Solutions (Ukraine, Kherson, October 3-4, 2019)*, Kherson: Helvetica, p. 46–49.
  10. Vasyunets, N. A. (2019), "Whose army is the coolest? The world's leading nations are building up military power", ["Chyia armiia naikrutisha? Providni derzhavy svitu naroshchuyut viiskovu mits"], Available at: <https://expres.online/archive/main/2018/05/15/294737-chyya-armiya-naykrutisha-providni-krayiny-svitu-naroshchuyut-viiskovu-mic>. [Accessed April 7, 2020].
  11. Vovk, M. P., Chuprina, O. V., Moldavchuk, V. S. (2016), Slovnyk profesiinoi terminolohii dlia maibutnikh fakhivtsiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy [*Dictionary of professional terminology for future professionals National Guard of Ukraine*], Kuib: HABC Of Ukraine, p. 24.
  12. Kaspruk, V. P. (2019), "Russia's war with Ukraine. Ukrainians are defending not only their land from Kremlin aggression" ["Viina Rosii z Ukrainoiu. Ukraintsi zakhyschchaiut vid ahresii Kremliia ne lyshe svoiu zemliu"], Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/29813432.html>. [Accessed April 3, 2020].
  13. Rzhevskaya, V. S. (2004), Ukrainska dyplomatychna entsyklopediia [Ukrainian diplomatic encyclopedia], Kyiv: Knowledge of Ukraine, 760 p.
  14. Schur, Yu. V., (2019), "International security news", ["Mizhnarodni novyny u sferi bezpeky"], Available at: <https://mil.in.ua/uk/240319>. [Accessed April 9, 2020].

Надійшла 15.05.2020

В. В. Безуглый, к. пед. н., доцент

В. И. Ивашина, магистр

Днепропетровский национальный университет имени Олеся Гончара,

кафедра географии,

прос. Гагарина 72, Днепр, 49000, Украина,

vetalbezugly@ukr.net

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ГЕОПРОСТРАНСТВЕННЫЕ ОСОБЕННОСТИ ВОЕННОЙ СИЛЫ СТРАН ЕВРОСОЮЗА И УКРАИНЫ

Резюме

В статье рассмотрены геопространственные особенности структуры и функционирования военных сил европейских стран, как важной составляющей военной и геополитической безопасности. Выявлено, что с каждым годом количество регулярных войск в странах Европы постепенно увеличивается, что свидетельствует о напряженном состоянии в европейском регионе. Выявлено, что среди отдельных европейских стран, лидерами по затратам на сектора обороны и безопасности являются: Германия, Франция и Великобритания. Украина также

постоянно наращивает свой военно-оборонный потенциал и численность войска из-за военной агрессии со стороны России и угрозы собственному суверенитету и территориальной целостности. Развитие национальных вооруженных сил является важным аспектом для позиционирования Украины как суверенного государства в ближайшем будущем.

Ключевые слова: военная сила, военные расходы, военно-морские силы, сухопутные войска, войска противовоздушной обороны, ядерная безопасность, Европа, Украина.

V. V. Bezugly

V. I. Ivashina

Oles Honchar Dnipro National University,
Department of Geography,
Prospect Gagarina 72, Dnipro, 49000, Ukraine,
e-mail: vetalbezugly@ukr.net

CURRENT STATE AND GEOSPATIAL FEATURES OF THE MILITARY FORCES OF THE EU AND UKRAINE

Abstract

Problem Statement and Purpose. The relevance of the study is determined by the risk that it hides the continuing build-up of military strength in the world as a whole and in its individual macro-regions. In recent years, many countries, including Ukraine, have been increasingly focusing on the comprehensive development of the armed forces in order to increase their numbers, improve their combat equipment and mobility. That is why the purpose of the article is a comprehensive analysis of the structure of the armed forces of the states of Europe, their geospatial and communication features and the basic prerequisites for their functioning and growth.

Data & Methods. The methodological basis of the basic concepts and definitions are the fundamental principles of the theory of social geography, military geography and political geography. In the process of research such methods of geographical research as descriptive, complex, analytical, statistical, cartographic, method of analysis and comparison were used.

Results. Reaching \$ 315 billion in 2019, Europe's military expenditures accounted for 20% of global military spending. Only 4 of the 15 countries with the highest military spending in the world (France, United Kingdom, Germany and Italy) are in Europe. Taken together, they account for 10% of world military spending.

In order to identify the level of financial security of the armed forces of European countries, a classification of European countries by the level of military expenditures by the total GDP of the country was introduced. Accordingly, three groups of countries were identified: countries with high levels of military spending (more than 2% of total GDP - Ukraine, France, Russia, the United Kingdom and Greece); countries with an average level of military spending (from 1.1 to 2% of total GDP - Poland, It-

aly, etc.); countries with low levels of military spending (from 0.1 to 1% of total GDP - Belarus, Spain, etc.). 5 European states (Vatican, Monaco, Liechtenstein, Andorra, San Marino) do not spend any military expenditures, respectively, and have no regular armed formations, but are limited only by internal law enforcement agencies.

Keywords: Armed Forces, Military Expenses, Naval Forces, Land Forces, Air Defense Forces, Nuclear Security, Europe, Ukraine.